

Gdańsk, 14 listopad 2019 r.

Dr hab. Joanna Kruczalak-Jankowska,
profesor nadzwyczajny
Katedra Prawa Handlowego i
Międzynarodowego Prawa Prywatnego
WPiA Uniwersytetu Gdańskiego

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgra Aleksandra Kowalskiego pt. „Spółka kapitałowa otwarta i zamknięta-funkcjonalne kryterium klasyfikacji”, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Michała Romanowskiego na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego

I. Uwagi ogólne

Zgodnie z art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595, ze zm.) rozprawa doktorska powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej, jak też umiejętność samodzielnego prowadzenia przez niego pracy naukowej.

II. Ocena rozprawy doktorskiej

Temat rozprawy został wybrany i sformułowany prawidłowo zarówno z teoretycznego jak i praktycznego punktu widzenia. Autor podjął próbę sformułowania innej niż tradycyjnie przyjmowana: normatywnej systematyki spółek kapitałowych posługując się funkcjonalnym kryterium klasyfikacji. Autor zaprezentował w tym zakresie oryginalne poglądy.

Wywody prowadzone przez Autora, pomimo że noszą znamiona analizy teoretycznoprawnej w obszarze prawa spółek kapitałowych, prowadzone są przede

wszystkim przy wykorzystaniu metody dogmatyczno- prawnej. W pracy prezentuje także Doktorant szerokie rozważania o charakterze historycznym. Badania przy wykorzystaniu tej metody zostały wykorzystane przez Autora w bardzo szerokim zakresie do zaprezentowania pogłębionej genezy instytucji prawnych, stanowiących przedmiot analizy. W pracy wykorzystana została także metoda prawnoporównawcza. Wybór tych metod należy uznać za prawidłowy.

Układ recenzowanej rozprawy jest prawidłowy, chociaż rozprawa składa się z dziewięciu rozdziałów i ma charakter bardzo obszerny (405 stron). Na końcu pracy przedstawił Doktorant wnioski i postulaty. Układ pracy co do zasady należy uznać za logiczny, chociaż wykazuje się także Autor pewną niekonsekwencją, gdyż pewne rozdziały kończy podsumowaniem (np. 2.2.4, 3.7), inne wnioskami lub konkluzjami (np. 4.3, 5.5, 2.5.6), a jeszcze inne pozostawia w ogóle bez uwag kończących (np. rozdział II bez podsumowania lub wniosków końcowych). Założone cele pracy zostały osiągnięte.

Ponieważ w pracy podjął Autor próbę udzielenia odpowiedzi na pytania o charakterze systemowym, to w efekcie praca stanowi bardzo szerokie kompendium wiedzy o spółkach kapitałowych, w wielu miejscach ma charakter opisowy, porządkujący, ale niestety także wręcz podręcznikowy (sam Autor posługuje się terminem „wykładu” (s. 131). Taki zabieg dowodzi wprawdzie głębokiej wiedzy Autora w obszarze prawa spółek, stanowi jednak pewien mankament rozprawy, która powinna się koncentrować na rozwiązaniu problemu naukowego.

Rozprawę rozpoczyna Doktorant szczegółową analizą zagadnienia pierwotnego celu gospodarczego realizowanego w formie prawnej spółki akcyjnej, wyodrębnienia się spółek specjalistycznych oraz ewolucji celu gospodarczego spółki z o.o. Rozważania te mają w dużym stopniu charakter historyczny (por. podsumowanie s. 19 i nast.) W odniesieniu do celu gospodarczego realizowanego w formie spółki akcyjnej wyraża opinię, że pierwotnym i podstawowym celem jest koncentracja kapitału (s. 45 i nast.). Gdzie indziej jednak zdolność do koncentracji kapitału uznaje za jeden z pierwotnych atrybutów spółki akcyjnej (s. 66).

W związku z powyższym, za historycznie uzasadnioną i pierwszorzędną uznaje Autor konieczność ochrony nieprofesjonalnych kapitałodawców reprezentujących tzw.

masowy akcjonariat na *konsumenckim* rynku publicznym(s. 27). Masowy akcjonariat uznaje przy tym za cechę charakterystyczną modelowej spółki akcyjnej, zauważając że w praktyce nie występuje on w spółce niepublicznej. Rozważa także Doktorat pojęcie akcjonariatu anonimowego i stawia przy tym tezę o „pewnym archaizmie instytucji akcji na okaziciela w formie klasycznego papieru wartościowego” (s. 35). Następnie porusza Autor problematykę akcjonariatu pracowniczego i dochodzi tu do wniosku, że „akcjonariat pracowniczy należy postrzegać jako zupełnie inne zjawisko niż akcjonariat masowy” (s.44). Nie udziela jednak ostatecznie odpowiedzi na pytanie, czy kwestia ta ma jakiegokolwiek znaczenie dla zaproponowanej przez Niego klasyfikacji spółek kapitałowych.

Następnie poddał Autor dosyć wnikliwej analizie przyczyny wprowadzenia obligatoryjnej formy spółki akcyjnej dla prowadzenia określonych rodzajów działalności gospodarczej (rozdział I.3).

W rozdziale II przeanalizował Autor gospodarcze przeznaczenie spółki z o.o. Również w tym rozdziale prowadzi Doktorant szerokie rozważania o charakterze historycznym (s. 67-90). Za interesujący należy uznać rozdział 1.6, w którym opisuje Autor założenia konstrukcyjne spółki udziałowej z kapitałem zmiennym, w szczególności w kontekście konieczności rozszerzenia dyskusji o unowocześnieniu regulacji prawnych KSH.

Z przeprowadzonych w powyższych dwóch rozdziałach rozważań wywodzi Autor wnioski o „daleko idącym zatarciu się różnic gospodarczych pomiędzy spółką akcyjną niepubliczną (*de lege lata* modelową), a spółką z o.o.” oraz tezę o postępującym rozpowszechnieniu zliberalizowanej formy spółki akcyjnej w zagranicznych systemach prawnych. Na podstawie wykorzystanych danych statystycznych zauważa Autor, że „przeważająca część polskich spółek akcyjnych niepublicznych to w rzeczywistości mikroprzedsiębiorcy, oraz przedsiębiorcy mali i średni” (s. XVIII-XIX, s. 96 i nast.). Tezę tę oparł Autor jednak tylko na jednym z kryteriów kwalifikacji przedsiębiorców tj. kryterium zatrudnienia, pominął natomiast kryterium sumy aktywów bilansu lub obrotu netto (art. 106 SwobdziałGospU, obecnie art. 7 ustawy Prawo przedsiębiorców).

W kolejnych częściach pracy przedstawił Doktorant normatywną płaszczyznę zjawiska zacierania się różnic pomiędzy spółką akcyjną niepubliczną a spółką z o.o. Także tutaj opisał szeroko kontekst historyczny procesu ewolucji obu spółek kapitałowych, prowadząc swoje wywody w porządku chronologicznym. Przeanalizował tu Autor powstanie oraz pogłębianie się różnic regulacyjnych pomiędzy spółką akcyjną niepubliczną oraz publiczną (rozdział IV), w szczególności po wejściu w życie KSH (rozdział IV.8).

Doktorant opisał także ewolucję spółki z o.o. w kierunku upodabniającej ją do spółki akcyjnej niepublicznej (rozdział V). Rozdział ten w dużej mierze ma charakter historyczny i opisowy, natomiast stosunkowo nowatorski charakter mają wnioski, które Autor stawia po każdym z podrozdziałów (np. s. 254-255, 271-274, 279-280).

Rozdział VI poświęcił Autor rozważaniom na temat akcji jako narzędziu koncentracji kapitału. W tym stosunkowo krótkim, w porównaniu do pozostałych rozdziałów, dochodzi do wniosku, że „Właśnie na płaszczyźnie obrotu prawami udziałowymi zaobserwować można najbardziej jaskrawy przypadek zatarcia praktycznej różnicy pomiędzy spółką akcyjną niepubliczną a spółką z o.o.”. W przypadku spółki akcyjnej niepublicznej całkowicie ginie przymiot charakteryzujący tę spółkę czyli jej otwarty charakter przesądzający o anonimowości akcjonariuszy wobec spółki (s. 302).

Rozważania te kontynuował w rozdziale VII przedstawiając argumenty uzasadniając tezę, że masowy akcjonariat stanowi aksjologiczne uzasadnienie zasady ograniczenia autonomii woli przy kształtowaniu postanowień statutu spółki akcyjnej. Po dogłębnej analizie historycznej sposobów zawiązania spółki akcyjnej dochodzi Autor do wniosku, że także w zakresie procedury zawiązania spółek kapitałowych doszło w praktyce do znacznego ich upodobnienia (s. 329).

W ostatnim, IX rozdziale odniósł się Doktorant do proponowanej i ostatecznie dokonanej reformy KSH poprzez wprowadzenie prostej spółki akcyjnej. Oceniając proponowane rozwiązania postulował Autor „wprowadzenie rozwiązania globalnego tj. liberalizację zbyt sztywnej konstrukcji spółek niepublicznych, zamiast rozwiązania punktowego tj. tworzenia nowej formy prawnej na potrzeby branży technologicznej” (s.

402). Zaprezentowane tu uwagi Doktoranta, sformułowane jeszcze na gruncie projektu zmian KSH zachowują swoją aktualność także w chwili obecnej.

Ostatecznie, w wyniku przeprowadzonej analizy postawił Autor tezę o „znacznym zatarciu różnic konstrukcyjnych pomiędzy spółką z o.o. a spółką akcyjną niepubliczną przy równoczesnym pogłębianiu się różnic pomiędzy spółką z o.o. a spółką publiczną” (s.XIX). Udzielił także odpowiedzi na pytanie o przyczyny, dla których mikro-, mali i średni przedsiębiorcy preferują formę prawną spółki akcyjnej w stosunku do „tańszej” i bardziej elastycznej formy spółki z o.o. , za najbardziej prawdopodobne uznając różnicę regulacji w zakresie ograniczenia odpowiedzialności udziałowców tych spółek, w sytuacji gdy pełnią równocześnie funkcję członków zarządu (s.403).

Postawił także Autor tezę, że w obecnym obrocie gospodarczym w Polsce brak aksjologicznego uzasadnienia dla utrzymywania różnic konstrukcyjnych pomiędzy spółką akcyjną niepubliczną a spółką z o.o., gdyż czynnikiem faktycznie odróżniającym spółkę akcyjną od spółki z o.o. jest występowanie masowego akcjonariatu. Na poparcie tej tezy przytoczył wiele argumentów przede wszystkim ze sfery praktyki obrotu gospodarczego. Tej cechy nie obserwuje się jednak w praktyce w spółkach akcyjnych niepublicznych , a to ze względu na brak ogólnodostępnego *forum*, które umożliwiłoby zbywalność praw udziałowych na masową skalę występującą w spółkach publicznych. (s. XIX). W opinii doktoranta „w spółkach akcyjnych niepublicznych bez wystarczającego uzasadnienia pozostają tak charakterystyczne instytucje spółki akcyjnej jak m.in. zasada „surowości statutu spółki akcyjnej (art. 304 § 3 i 4 KSH) oraz obowiązek ustanowienia rady nadzorczej” (s. XIX).

W efekcie Doktorant proponuje zastąpienie „tradycyjnego, typologicznego podziału spółek kapitałowych na spółkę akcyjną oraz spółkę z o.o. podziałem funkcjonalnym , opartym na kryterium swobodnego obrotu prawami udziałowymi”. (s. XIX, s.403-404) i postuluje przyjęcie rozwiązań obecnych w brytyjskim i skandynawskim modelu prawa spółek, tj. całkowitą rezygnację z utrzymywania typologicznego podziału na spółkę akcyjną oraz spółkę z o.o. Powinno to oznaczać przyjęcie podziału typologicznego na spółkę akcyjną otwartą (niepubliczną) oraz spółkę akcyjną publiczną, gdyż w praktyce spółka z o.o. nie wykazuje już wyraźnych różnic w stosunku do spółki akcyjnej jako takiej, a jedynie do spółki akcyjnej publicznej(s. XX).

Zdaniem Doktoranta „Przedmiotem ścisłej, sformalizowanej regulacji powinny być stosunki wewnętrzne w spółce otwartej, jako gromadzącej kapitał pochodzący od masowego akcjonariatu, podczas gdy stosunki wewnętrzne w spółce zamkniętej powinna podlegać generalnym zasadom swobody umów” (s. 403).

Z tego względu formułuje Autor tezę, że to spółka publiczna jest modelową otwartą spółką kapitałową, w której występuje masowy akcjonariat (s. 403). Proponuje także docelowe kwalifikowanie spółek kapitałowych jako spółki otwarte (publiczne) oraz zamknięte (niepubliczne) (s. XXI).

Doktorant postawił także tezę, że spółki zamknięte tj. spółka akcyjna niepubliczna oraz spółka z o.o. wymagają uelastycznienia dla potrzeb współczesnego obrotu gospodarczego. Liberalizacja istniejących form prawnych jest bardziej pożądanym działaniem legislacyjnym niż próby wprowadzania do polskiego systemu prawnego nowej formy prawnej- prostej spółki akcyjnej (s. XXI, s. 390).

Pracy Doktoranta należy przypisać niewątpliwie w zakresie podjętej tematyki badawczej nowatorski charakter. Opracowanie Doktoranta wpisuje się bardzo dobrze w rozpoczętą dyskusję na temat systematyki spółek handlowych oraz potrzeby kompleksowych zmian w zakresie prawa handlowego w Polsce. Niewątpliwie dogłębna analiza spółek kapitałowych przeprowadzona przez Doktoranta stanowi ważny, inspirujący głos w tej dyskusji. Zaprezentowane w rozprawie tezy przedstawiają istotną wartość naukową.

Podsumowując, należy ocenić, że założone cele recenzowanej rozprawy zostały osiągnięte i że Doktorant, formułując wiele ciekawych tez i odpowiednio je uzasadniając, rozwiązał problem naukowy, o jakim mowa w art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym. W tym zakresie została zatem spełniona przesłanka do nadania mu stopnia naukowego doktora.

III. Ocena wiedzy teoretycznej doktoranta

Doktorant zgromadził i przestudiował znaczną ilość pozycji z polskiej i zagranicznej literatury przedmiotu. W pracy niewątpliwie udowodnił jej dogłębną znajomość. Odwołania do literatury zagranicznej są wystarczające i prawidłowo wykorzystane. W rozprawie Autor przeanalizował i powołał dostępne orzeczenia sądów polskich (w tym orzecznictwo Sądu Najwyższego oraz sądów apelacyjnych). Wnioski wnioskujące z tych analiz znalazły się przede wszystkim w treści rozprawy oraz we Wnioskach końcowych. W stosunkowo obszernym i starannym opracowaniu Doktorant dowodzi swojej pogłębionej wiedzy w zakresie prawa spółek handlowych.

Za pewien mankament pracy uznaję, zamienne posługiwanie się terminologią charakterystyczną dla nauk ekonomicznych lub prawnych. Np. w kontekście wyceny przedmiotu obrotu Doktorant posługuje się następującym sformułowaniem: „W przypadku szczególnego towaru, za jaki należy uznać akcje (instrumenty finansowe o charakterze udziałowym)...” (s. 37), „pracownicy mogą otrzymać za ledwie niewielki procent kapitału zakładowego” (s.44), „pozyskanie przez spółkę finansowania długiem” (s. 88), „przeciwdziałać spekulacji wierzytelnościami, których źródłem powstania był dług” , „traktowanie akcji jako towaru” (s. 339). W mojej opinii jest to zabieg niepotrzebny, a stanowiący przejaw swoistego niedbalstwa terminologicznego.

IV. Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

Recenzowane opracowanie należy ocenić pozytywnie pod względem warsztatowym. Recenzowaną rozprawę cechuje zwięzłość myśli; nie ma w nim powtórzeń, czy zbędnych wątków pobocznych. Zaprezentowane wnioski są logiczne i wynikają z poprzedzających je rozważań. Prowadzone rozważania dokumentowane są rzetelnie źródłami.

Jak wspomniano już w pkt. I recenzji temat rozprawy został wybrany i sformułowany prawidłowo zarówno z teoretycznego jak i praktycznego punktu widzenia. Tezy zaprezentowane w rozprawie zostały poparte przemyślanymi argumentami. Zebraną,

jak podkreślono wcześniej, wyczerpującą badane zagadnienie, literaturę przedmiotu Doktorant poddał starannej, wnikliwej oraz krytycznej analizie. Przeprowadzona analiza dowodzi umiejętności warsztatowych Doktoranta w tym zakresie.

Co do badań prawnoporównawczych, to jak już wskazano powyżej, co do zasady zostały one wykorzystane prawidłowo. Pewne wątpliwości mogą się tylko pojawić przy ocenie celowości wprowadzenia do pracy podrozdziału 4.2.2.1 pt. Wzmianka prawnoporównawcza (dotyczy rady nadzorczej jako obligatoryjnego organu nadzoru w spółce akcyjnej) w rozdziale VIII.

Pewne zastrzeżenia można także wyrazić wobec nieproporcjonalnie krótkiego zakończenia w stosunku do rozmiaru pracy, chociaż wnioski, podsumowania i konkluzje zamieszczał Autor w treści poszczególnych rozdziałów.

Doktorant prawidłowo posługuje się językiem prawniczym. Rozprawa jest napisana językiem komunikatywnym, a prowadzone wywody są przejrzyste i zrozumiałe dla czytelnika. Błędy edycyjne oraz literowe występują w pracy sporadycznie i nie wpływają negatywnie na ogólnie pozytywną ocenę pracy.

Recenzowana rozprawa doktorska zarówno w zakresie wiedzy teoretycznej Doktoranta jak i umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej, stanowi opracowanie interesujące, a przedstawione powyżej uwagi krytyczne nie wpływają na ogólną pozytywną ocenę walorów poznawczych rozprawy.

V. Wniosek końcowy

Pomimo zgłoszonych powyżej uwag krytycznych, mających jednak przede wszystkim charakter polemiczny, wyrażam przekonanie, że rozprawa doktorska mgra Aleksandra Kowalskiego odpowiada wymaganiom określonym w art. 13 ust. 1 ustawy o stopniach i tytule naukowym. Rozprawa ta może zostać dopuszczona do publicznej obrony.

